

 <https://doi.org/10.30563/turklad.1082812>

İntihâl / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types : Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date : 07.03.2022
Kabul Tarihi / Accepted date : 10.06.2022
Yayın Tarihi / Date published : 20.06.2022

Atf / Citation

Solak Sağlam, M. (2022). Saha Türkçesinde Yönelme Hâli. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRK LAD)*. 6. Cilt, 1. Sayı, 109-120.

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİNDE YÖNELME HÂLİ

Dative Case in Sakha (Yakut) Turkic

MEHTAP SOLAK SAĞLAM¹

Öz

Saha Türkçesi yönelme hâli açısından değerlendirildiğinde bazı özellikler göze çarpmaktadır. Saha Türkçesinde bulunma hâli için ayrı bir ek bulunmamakta, bulunma hâli için yönelme hâli eki kullanılmaktadır. Genel Türkçedeki bulunma hâli eki olan {+DA}, parça (partitif) hâli olarak kullanılmaktadır. Hâl eklerinin birbiri yerine kullanımı tarihi ve günümüz Türk lehçelerinde zaman zaman karşımıza çıkmaktadır. Saha Türkçesi aynı eki hem yönelme hem de bulunma hâli için sistemli olarak kullanması ile farklı bir özellik ortaya koymaktadır. Saha Türkçesinde yönelme ve bulunma hâli için genel olarak {+KA} eki kullanılmaktadır. Bu ekin zamir çekiminde farklılaştığı görülmektedir. Bunun dışında bu hâl için iyelik eki almış kelimelerde {+GAR~+Ar} eki karşımıza çıkmaktadır. Her iki ek de zarf ve zarf gibi kullanılan bazı kelimelerin bünyesinde kalıplaşmış olarak bulunabilmektedir. Saha Türkçesinde yönelme hâli ekinin bazı edatlar ile birlikte kullanımı da dikkat çekmektedir. Yönelme hâli Saha Türkçesinde zaman, yer ve yön olmak üzere üç temel işlevde karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Saha (Yakut) Türkçesi, yönelme hâli, hâl kategorisi, anlam, morfoloji.

Abstract

When the Sakha Turkic is evaluated in terms of dative, some features stand out. There is no separate suffix for the location case in Sakha Turkic, but the dative case suffix is used for the location case. The suffix {+DA} in common Turkic is used as part (partitive) case. The use of case suffixes interchangeably appears from time to time in historical and contemporary Turkic dialects. Sakha Turkic presents a different feature by using the same suffix systematically for both dative and locative. In Sakha Turkic, the suffix {+KA} is generally used for the case of dative and locative. It is seen that this suffix differs in pronoun conjugation. Apart from that, {+GAR~+Ar} suffix appears in words that have a possessive suffix for this case. Both suffixes

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Denizli/TÜRKİYE. El-mek: mehtapsolak@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0734-4941>

appear as stereotypes within some words used such as adverbs and adverbs. The use of the dative suffix together with some prepositions in Sakha Turkic is also noteworthy. The state of dative appears in three basic functions in Sakha Turkic: time, place and direction.

Keywords: Sakha (Yakut) Turkic, dative case, case category, semantik, morfologia.

1. Giriş

Saha Türkçesi, hâl kategorisi açısından genel olarak diğer Türk lehçeleriyle ortak özellikler göstermesine karşılık zaman zaman bazı noktalarda gösterdiği farklılıklar ve eskicil özelliklerin korunması yönünden dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Saha Türkçesi, yönelme hâli açısından değerlendirilecektir.

Cümlelerde ve kelime gruplarında fiildeki hareketin yöneldiği adın içinde bulunduğu hâl, yönelme hâli olarak değerlendirilmektedir. Adı, yönelme yaklaşma işlevi ile fiile bağlayan hâldir. Fiildeki hareket yönelme durumundaki ada doğrudur (Korkmaz, 2009: 280).

Türkçenin tarihî lehçelerine bakıldığında yönelme hâlinin Köktürkçede {+kA} şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Tekin, 2000: 111). Uygurcada hâlin {+kA} şekliyle devam ettiği, 3. kişiler için kullanılan iyelik eklerinden sonra {+ŋA} şeklini aldığı görülmektedir (Eraslan, 2012: 141). Karahanlı Türkçesi döneminde ekin {+KA} ve {+A}, üçüncü kişi iyelik eklerinden sonra {+ŋA} şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Hacıeminoğlu, 2008: 29). Harezmi Türkçesinde yine {+GA} şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Eckmann, 1979: 3218). Kıpçak Türkçesinde {+GA} ve {+A} eki kullanılmaktadır (Karamanlıoğlu, 1994: 67). Çağatay Türkçesinde de yönelme hâlinin aynı şekilde sağlandığı görülmektedir (Argunşah, 2013: 121). Eski Anadolu Türkçesi dönemine baktığımızda ekin bünyesindeki /g/ ve /k/ sesinin düştüğünü, ekin {+(y)A} şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Gülsevin, 2007: 38).

Çağdaş Türk yazı dillerine bakıldığında yönelme hâlinin Oğuz grubu Türk lehçelerinde {+A}, diğer Türk lehçelerinde {+KA} şeklinde ve üçüncü kişi iyelik eklerinden sonra da {+A} şeklinde, yardımcı ses olarak zamir n'si ile birlikte kullanıldığı görülmektedir (Şahin, 2003: 149-156).

Türkçede bir hâl, zaman zaman başka bir hâlin yerine ve o hâlin işlevinde kullanılabilir. Yönelme hâli de bulunma hâli yerine kullanılabilir. Türkçenin farklı dönemlerinde olduğu gibi Anadolu ağızlarında da bu duruma rastlanmaktadır. Buran, bu durumu “yönelme hâlinin bulunma hâli yerine kullanılması” başlığı altında incelemiş ve cümlede kullanıldığı yere göre sınıflandırarak genellikle Karadeniz bölgesi ağızlarında yoğunlaşan “eve (evde) duramıyorum”, “vazife başımam (başındayım)” gibi örnekler vermiştir. Aynı zamanda bu durumu “bulunma hâli eki yerine kullanılan diğer ekler” başlığı altında da değerlendirerek Anadolu ağızlarında yönelme hâli ile bulunma hâli ekleri arasında sıkça görev aktarımı olduğunu belirtmiştir (Buran, 1996: 175, 192).

Tarihî Türk lehçelerinde ve bazı çağdaş Türk lehçelerinde *közi yolka bol*- “gözü yolda olmak” (Karahanlı T.), *tamukka yandur*- “cehennemde yak-” (Harezmi T.), *kile yul*- “evde kalmak” (Çuvaş T.), *akmakka büt*- “ahmakta bitmek” (Kırgız T.) gibi bazı örneklerde yönelme hâli ekinin bulunma hâli gibi kullanıldığı görülmektedir (Şahin, 2003: 169).

Saha Türkçesi diğer Türk lehçelerinden (Dolgan hariç), genel Türkçedeki bulunma ekinin, fonksiyonunu kaybetmesi ve bu hâlin fonksiyonunun yönelme hâli eki tarafından karşılanmasıyla ayrılır (Pakendorf, 2007: 120). Şahin, hâl ekleri ile ilgili çalışmasında Saha Türkçesindeki durumu şu şekilde açıklar: “*Yakutçada, diğer Türk yazı dillerindeki bulunma hâli ile şekilce aynı olan partitif hâli eki, Eski Türkçedeki bulunma-çıkma hâli ekinin çıkma fonksiyonundan partitif fonksiyonuyla ortaya çıktığı için, bulunma hâli yerine yönelme hâli eki her tür fiil veya isim yüklemli cümlede yüklem gerçekleştirildiği ve olduğu yeri, kişiyi, nesneyi bildirir*” (Şahin, 2003: 169).

Saha Türkçesinde yönelme hâli aynı zamanda bulunma hâli olarak da karşımıza çıkmakta, ekin hangi ek olduğu anlam yoluyla belirlenmektedir. Bu anlamsal farklılığa da dayanarak, bu makalede Saha Türkçesinde yönelme hâli sınıflandırılarak verilecektir.

2. {+KA}

Saha Türkçesinde yönelme hâli genel olarak {+KA} eki ile sağlanmaktadır. Bu ekin ses benzeşmeleri sonucunda oluşmuş 16 farklı şekli vardır (Kruger, 1962: 78). Bu ek eklendiği kelimenin son sesine göre çok farklı şekiller alabilmektedir. Yönelme hâli “+e” ve “için” anlamları için kullanılır. Dolaylı nesnelere hâl ekidir. Saha ve Dolgan Türkçesinde eski bulunma hâli eki olan {+DA}, parça hâlinin (partitif) fonksiyonunu üstlenmiş, onun orijinal fonksiyonunu ise yönelme hâli yüklenmiştir. {+KA} eki, *kihi* “kişi” ve *kim* “kim” kelimelerinde {+ieke}, {+iexe} şeklinde kullanılır: *kihieke/kihiexe*, *kimieke/kimiexe* (Li, 2011: 62). Ekin zamir çekimini ayrı bir başlık altında değerlendiren Kruger, *min ~ miexe*, *en ~ eyiexe*, *kini ~ kiniexe*, *bihigi ~ bihiexe*, *ehigi ~ ehiexe*, *kim ~ kimiexe*, *kihi ~ kihiexe* şekillerini vermiştir (Kruger, 1962: 77). Aynı farklılaşma durumu işaret zamirlerinde de görülmektedir: *bu ~ manaxa*, *iti ~ itiniexe*, *ol ~ onuoxa*, *subu ~ samaxa*, *siti ~ sitiniexe*, *sol ~ sonuoxa* (Kirişçiöğlü, 1999: 89). Bu ekleşme süreci, {+KA} ekini doğrudan alan *kiniler* zamiri hariç tüm kişi zamirleri için geçerlidir. Zamirler {+iexe} ekiyle şekillenir ve üzerine genellikle {+KA} ekini alarak zenginleşir: *miexe ~ miexeğe*, *eyiexe ~ eyiexeğe*, *kiniexe ~ kiniexeğe*, *bihixe ~ bihiexeğe*, *ehixe ~ ehiexeğe* (Ubryatova, 1960: 189).

Pakendorf, genel Türkçedeki bulunma hâli ekinin, Saha Türkçesinde parça ve tanımlanmamış belirtme şeklinde yeni anlamlar üstlendiğini belirtir. Yönelme hâlinin bu fonksiyonu kazanmasının Moğol ve Evenk etkisiyle olduğunu düşündüğünü belirten Pakendorf, yönelme hâlinin Saha Türkçesindeki anlamsal analizini örneklerle açıklar. İlk olarak yönelme hâlinin alıcılar arasında çeşitli işlevleri ifade ettiğini belirterek *ol kihi miexe üçügedik üleleebitim ihin paħvalnay gramota bierbite* “o adam bana iyi çalıştığım için yetkinlik sertifikası verdi”, *oççoğo bihigi eyiexe itinnik kepseen bierebit duo?* “o hâlde size (hikâyemizi) böyle mi anlatalım?” örneklerini verir. İkinci olarak yönelme hâli ekinin Saha Türkçesinde hem zamansal hem de mekânsal olarak konum belirleme işlevlerini yerine getirdiğini söyler. Bu durumu *ol sirge sitemmin ottubun* “o yerde yaşıyorum ve saman yapıyorum”, *ol alaaska töröbütüm* “o çayırda doğdum”, *küñje tüört uoñña tiye ölörör etim* “bir günde kırk kadar (ördek) öldürdüm” örnekleriyle açıklar. Pakendorf, Saha Türkçesinde yönelme hâli ekinin son olarak, bir yere doğru hareketi ve bir yere hareketi anlatarak, allative ve illative işlevlerini kapsadığını belirtir. Bu durumu *illeree sil buollağına kuorakka bara silcibitüm* “geçen yıl şehre gittim”, *umunaxxa kiirenner... arını ilce bardılar* “süt mahsenine girdiler tereyağımı aldılar” cümleleriyle örneklendirir (Pakendorf, 2007: 121).

Yönelme hâlinin Saha Türkçesinde zaman, yer ve yön olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır. Cümlede yönelme hâli nereye, nerede, ne zaman, ne kadar süreyle sorularına cevap verir. *Traktor xonuuga tağısta* “traktör tarlaya girdi” ve *min cieber tönnüöm* “ben eve döneceğim” cümlelerinde yönelme hâli hareketin yönünü belirlemektedirken, *traktor xonuuga turar* “traktör tarlada duruyor” ve *min cieber baarbın* “ben evdeyim” örneğinde yerin belirlenmesini sağlar. *Aaspıt cilga üünü bert ete* “geçen yıl hasat iyiydi”, *üs xonukka xaar tüspüte* “üç gün kar yağdı” cümlelerinde ise zaman durumunu bildirir (Ubryatova vd., 1982: 362).

Saha Türkçesinde {+KA} eki, ses benzeşmeleri ile oluşan şekilleriyle beraber yönelme hâli için kullanılan temel yapıdır. Türkiye Türkçesinde {+(y)A} şeklinin karşılıdığı anlamı Saha Türkçesinde {+KA} eki karşılamaktadır.

... *tahırcattan xonuuga, xonuuttan tağa töküniyen süten xaalbit* (Danilov, 1988: 15).

“...avludan çayıra, çayırda ormana yuvarlanıp kaybolmuş.”

Bihigi üreкке barabıt, ehigi xayaga barıñ.

“Biz nehre gidiyoruz, siz dağa gidin” (Li, 2011: 62).

Ağalaax-iyelere ööllöröğer biirdii kуска biirdii inağı xaallarbittar (Danilov, 1988: 42).

“Ana babaları ölürlen her bir kıza birer inek bırakmışlar”
Iraaxtaağı eyigin soruyan ölüüğe anaatağa (Danilov, 1988: 40).
 “Hükümdar seni bu görevle ölüme gönderiyor.”
 ...*biir sirge sukullan olorbut* (Danilov, 1988: 33).
 “... bir yere sığmıp yaşıyormuş.”

Saha Türkçesinde yönelme ile bulunma hâli aynı ekle sağlanmaktadır. Bulunma fonksiyonunu cümlelerin anlamı belirler. Saha Türkçesinde olduğu gibi Moğolcada da yönelme ve bulunma hâlini karşılayan ek aynıdır. Poppe yazdığı Moğol gramerinde bu hâli datif-lokatif şeklinde tek başlık altında vermiş, lokatif anlamını, ekin anlamsal fonksiyonlarını sınıflandırırken bir başlık şeklinde ele almıştır (Poppe, 1992: 504-510). Feyzi Ersoy yazdığı Moğol Dili Grameri adlı eserinde bu hâl için Yönelme-Bulunma Hâli başlığını kullanmış, bu hâl için {+d}, {+t} eklerinin kullanıldığını belirtmiş, ekin yönelme mi yoksa bulunma mı ifade ettiğinin metin içerisinde anlaşılabilirliğini söylemiştir (Ersoy, 2021: 112). Kartalhoğlu, bu eki yönelme-bulunma hâli başlığı altında vermiştir (Kartalhoğlu, 2010: 79). Ersoy, 2008 yılında yaptığı bir diğer çalışmada ekin Eski Türkçe ve Moğolca arasında ortak olduğunu belirtir. Ekin Eski Türkçe, klasik ve çağdaş Moğolca, Volga Bulgarcası ve Çuvaşça şekillerini veren Ersoy, ekin kökeni ile ilgili farklı görüşlere yer vermiştir. (Ersoy, 2008: 351-358). Talat Tekin Eski Türkçe datif-lokatif eki ile ilgili yazmış olduğu makalesinde ekin öncelikli olarak Moğolcadaki kullanımını açıklar. Ekin Türkçede de görüldüğünü söyleyen Tekin, Eski Türkçe ve tarihsel süreçteki anlamsal alanını değerlendirdikten sonra {+A} ekinin Sahacada düzenli olarak iyelik eki almış köklerden sonra {+GA}, iyelik eki almış köklerden sonra {+GAR} şeklinde kullanıldığını söyler. Ayrıca Tekin, Eski Türkçe datif-lokatif eki olan yapının Saha Türkçesinde bazı zarfların içerisinde görüldüğünden bahsederek *kiehe* “akşam”, *innine* “önce”, *kenne* “sonra”, *anna* “altta” örneklerini verir. İkinci olarak {+A} ekinin Yakutçada belirli gerundium yapılarının içerisinde de bulunduğunu belirten Tekin, *astaxpına* “açtığımda, açtığım zaman”, *aspataxpına* “açmadığımda”, *sirim buollağına* “(ben) yerken” örneklerine yer verir (Tekin, 2004: 516) Bu konu ile ilgili olarak Ubryatova bu ekin Saha Türkçesinde, zarf olan fiillerin olumsuz biçiminde yaygın olarak kullanıldığı bilgisini verir. Bu süreçte ekin yönelme işlevini kaybettiğini belirterek *utuybakka sıtabıt* “uyumadan yatıyoruz”, *taññıbakka tağısta* “giyinmeden dışarı çıktı”, *körbökkö turar* “görmeden duruyor” örneklerini kaydeder. Saha Türkçesinde yönelme hâli ekinin {+KA} şeklinin kullanımında zarflaşmış, zarfa yaklaşmış kullanımlar da bulunduğunu belirtir. Bu şekle *biirge* “birlikte”, *berke* “mükemmel, çok”, *küüske* “kuvvetle”, *teññe* “tam olarak, eşit düzeyde”, *deññe* “yanlışlıkla” kelimeleri örnek olarak verilebilir. Tamamen taşlaşmış yönelme hâli eki *eteññe* “güvenli, esen”, *emiske* “aniden kelmelerinde görülür (Ubryatova vd., 1982: 363).

Saha Türkçesinde yönelme hâli eki olan {+KA} aynı zamanda bulunma fonksiyonunda cümlede yer alır. Anlamın bulunma ya da yönelme olması ekte şekil açısından bir değişikliğe neden olmaz. Hangi görevde kullanıldığı cümlelerin anlamından anlaşılır.

Biir alaaska ikki ıalılar olorbuttar (Danilov, 1988: 17).

“Bir vadide iki komşu yaşarmış.”

Sarsıarda uhuktan körbüttire... etigen erkinneex taas dibarıaska sıtallar ebit (Danilov, 1988: 40).

“Ertesi gün uyandıklarında görmüşler ki... konuşan duvarlı taş sarayda yatıyorlarmış.”

Bu sierkileğe tuox bağarbıkkın körüöxxe-istiexxe söp ebit (Danilov, 1988: 50).

“Bu aynada, ne istersen görmek işitmek mümkünmüş.”

Dolgancada da ek bulunma ve yönelme fonksiyonu ile kullanılmaktadır. Li, Dolganca için bulunma fonksiyonunu karşılayan yönelme hâli şekli için şu örnekleri verir (Li, 2011: 62):

Min oskuolağa üleliibin.

“Ben okulda çalışıyorum.”

Taahıkka uu baar duo?

“Lavobada su var mı?”

{+KA} ekinin bu şekilde hem yönelme hem de bulunma anlamında kullanılması ve bu durumun kaynağı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ubryatova, bu ekin bu şekilde kullanımın Evenk etkisi ile gerçekleştiğini söyler (Ubryatova, 1960: 262). Serebrennikov, bu durumu senkretizm olarak tanımlar ve bu duruma örnek olarak *oskuolağa barallar* “okula gidiyorlar” ve *kolxozka üleliir* “kolhozda çalışıyor” cümlelerini verir. Saha Türkçesinde bu durumun ortaya çıkışının ikincil olduğunu belirtir, ikincil olmasında gerekçe olarak da Eski Türkçe de bulunma ve ayrılma hâllerinde bir senkretizm bulunduğunu fakat yönelme ve bulunma hâllerinde böyle bir durumun olmamasını gösterir. Bu senkretizm olarak adlandırılan olayın ortaya çıkmasının sebeplerini değerlendiren Serebrennikov, Moğolca ve Mançu-Tunguz dillerinde aynı durumun varlığından bahseder. Moğ. *urd* “çocuğuna” ancak *fabrikad* “fabrikada”, Kalm. *mald* “sığıra” ancak *gert* “yurtta”, Buryat *bulanda* “köşeye” ancak *bulanda* “köşede”, Evenk. *birādu* “nehire” ancak yine *birādu* “nehirde” şeklinde bu dillerden örnekler verir. Bahsedilen dillerin Saha Türkçesi üzerindeki büyük etkisinin olduğunu kabul ederken, bu durumun gelişmesine önceden Saha Türkçesinin içerisinde bu değişim için elverişli bir yerel durum olup olmadığını sorusuna da yazısında değinir (Serebrennikov, 1979: 6).

Türk lehçelerinin genelinde bulunma hâli için kullanılan {+DA} yapısı Saha Türkçesinde parça hâli olarak adlandırılan başka bir kategoriye sağlamaktadır. Bulunma hâli eki {+DA}, Saha Türkçesinde partitif “bir bütünü parçasını belirleyen kelime” fonksiyonundadır. Eski Türkçedeki bulunma/çıkma hâli ekinin çıkma fonksiyonundan partitif fonksiyonu ortaya çıkmıştır. Bu partitif eki, genellikle “birkaç, bazı, biraz” gibi manalar ifade eder. Partitif eki, sadece emir şekliyle birlikte kullanılır (Kirişcioğlu, 1999: 75). Bir şeyin bir parçası ya da bir şeyin bir porsiyonunu belirten bu ek genellikle “biraz” şeklinde aktarılır. Diğer Türk lehçeleri ile karşılaştığımızda, eski bulunma hâli ekinin Saha Türkçesinde parça hâlinin işaretleyicisine dönüştüğü görülmektedir. Bu ek iyelikli çekimlerde {+nA} şekline dönüşmektedir (Li, 2011: 54-56).

Kruger, *Yakut Manual*'de bu ek ile ilgili olarak 16 farklı allomorf olduğunu belirtmektedir (-ta/-te/-to/-tö, -da/-de/-do/-dö, -la/-le/-lo/-lö, -na/-ne/-no/-nö). Yukarıda belirttiğimiz anlamların yanında “daha” anlamını da kaydetmekte ve şu örnekleri vermektedir:

Elbex çeyde is!

“Daha çok çay iç!”

Üçügey kinigete ađın!

“Daha iyi kitaplar okuyun!”

Eder atta ađalın!

“Bana daha genç bir at verin!” (Kruger, 1962: 82).

Serebrennikov ve Gadjeva, karşılaştırmalı gramerlerinde bu ekin Yakut (Saha) ve Tofa Türkçelerinde özel bir hâl olduğunu belirterek Sahaca *uuta bas-* “su çekmek” ve *malta kert-* “odun kırmak”, Tofaca *sugda al-* “su getir” ve *neştta han* “odun ver” örneklerini vermişlerdir. Bu ekin oluşumu ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuşlardır: “*Bu bağımsız bir hâlin özel tezahürüdür (partitif) ve “bir yerden, bir şeyin içinden hareket etmek” anlamından gelişme gösterebilirdi. Uralca çıkma hâlinin (ablatif) esasında tarihen biçimleşmiş Fince partitif olması, bunun olabileceğine kanıttır.*” (Serebrennikov ve Gadjeva, 2011: 82-83) Ali İlgin, Tofa Türkçesinin biçim bilgisi ile ilgili yazdığı eserinde partitif hâlini “parçacıl (partitif) hâli” adıyla verir ve partitif durumunun genellikle emir kipinde kullanıldığını, modern Türk lehçelerinden yalnızca Tofa ve Saha Türkçelerinde görüldüğünü belirtir (İlgin, 2015: 99). Pakendorf, Saha ve Tofa Türkçelerindeki partitif hâlinin kaynağı ile ilgili olarak Eski Türkçe bulunma hâli eki olan {+DA} ekini gösterir. Saha Türkçesinde genel Türkçedeki bulunma hâlinin kaybolduğunu, yönelme hâlinin bu fonksiyonu üstlendiğini belirtir. Eski Türkçede lokatif ve ablatif fonksiyonlarını karşılayan bu ekin, Saha Türkçesinde ve Tofa Türkçesinde partitif hâline dönüştüğünü, bunun dilin kendi içerisinde meydana getirdiği bir gelişim olduğunu söyler (Pakendorf, 2007: 149).

Genel olarak bakıldığında Saha Türkçesinde {+TA} ekinin, parça hâli fonksiyonuyla kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Ek bir bütünü bir parçasını ifade etmekte ve farklı bir hâl fonksiyonu sağlamaktadır.

En miexe biir sunduk kömüste, üs sunduk üpte itaar! (Danilov, 1988: 19).

“Sen bana bir sandık daha gümüş, üç sandık daha mal gönder!”

İkki kur oğusta, ikki baytahın biete ağal (Ergis, 1967: 158).

“Boğalardan besili iki tanesini, kısıraklardan tavlı ikisini getir.”

Tühen balağanna tutun, uotta otun, tüptete tüptele! (Danilov, 1988: 27).

“Yere inince birkaç çadır kur, biraz ateş yak, biraz duman tüttür!”

Uuta bahan tağıs! (Ergis, 1967: 195).

“Biraz su taşı!”

Saha Türkçesinde {+KA} ekinin yanında, bazı durumlarda ortaya çıkan yönelme fonksiyonunu karşılayan farklı yapılar da bulunmaktadır. Bu farklılaşmaların anlamsal değil, çekim esnasında ortaya çıkan farklılaşmalar olduğu göze çarpmaktadır.

3. {+GAR}, {+AR}

İsimler ile zamirler arasında, hâl eklerinin çekimi sırasında farklılıklar görülebilmektedir. Yönelme hâli de bu farklılıkların görüldüğü hâl eklerinden biridir. Karahan, 2009 yılında yazdığı yazısında yönelme hâli ekinin, zamirler ile çekimi sırasında ortaya çıkan /r/ ve /n/ seslerine dikkat çekmiştir. Tarihsel süreçte, günümüz Türk lehçelerinde ve ağızlarda yönelme hâlinin zamir çekimlerini örneklerle ayrıntılı bir şekilde ele alarak, bu seslerin bir morfemden kısalma şeklinde oluşmadığını, bir genişleme olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu hâl ekinde ortaya çıkan /r/ ve /n/ ünsüzlerinin birer pekiştirici morfem olduğuna görüşünde yer verir. Saha Türkçesinde ortaya çıkan {+GAR~+AR} şeklini de değerlendiren Karahan, Saha Türkçesinde ekin r’li biçimlerinin zamir çekimi sırasında değil, iyelikli isimlerin yönelme hâlinde çekimi sırasında ortaya çıktığını belirtir. Bu durumu iyelik-zamir ilişkisi içerisinde açıklamak gerektiğini söyler (Karahan, 2009: 127). Saha Türkçesinde zamirlerin yönelme hâli çekimi ses ve şekil olarak farklılık göstermektedir. Bunun yanında iyelik ekli isimlerin yönelme hâli, ek olarak farklılık gösterir. Saha Türkçesinde iyelik eki almış kelimeler, {+KA} eki ile değil {+GAR}, {+AR} eki ile çekimlenir: *appar* “atıma”, *akkar* “atıma”, *atıgar* “atına”, *appıtıgar* “atımıza”, *akkıtıgar* “atınıza”, *attarıgar* “atlarımıza” (Kirişçiöğlü, 1999: 79). Bu çekim farkı yönelme hâli ekinin bulunma fonksiyonunda kullanıldığında da değişiklik göstermez.

Yönelme hâli eki 1. ve 2. Teklik kişilerde /+Ar/ formunda, diğer kişilerde /+GAR/ formundadır. Ek 1. ve 2. kişi teklik çekiminde {+bar} ve {+ğar} şeklinde, diğer kişilerde ise {+gar} şeklinde görülmektedir. 1. ve 2. kişi çekimlerinde benzeşmeye uğrayanın, iyelik eki olduğu konusu gramerlerde açıklanmıştır. Ubryatova gramerinde bu çekimde teklik 1. kişide ilk sesin /m/, /b/, /p/; 2. kişide /ğ/, /g/, /k/, /x/ olduğunu, her iki durum için de yönelme hâlinin gerçek göstergesinin {+Ar} olduğunu belirtir. Bu konuda *ilim-m-er* “benim ağıma”, *ağa-b-ar* “babama”, *xarax-p-ar* “gözüm”. 3. teklik şahıs ve tüm çokluk şahıslarda hâl göstergesinin {+gAr} olduğunu, *ağatıgar* “babasına”, *ağalarbitıgar* “babalarımıza” örnekleriyle açıklar. Ayrıca teklik ve çokluk şahısların üçüncü kişilerinde iyelik ekinde bulunan geniş ünlü bu çekimde daralır: *ağata* “babası”, *ağatıgar* “babasına”, *ağalara* “babaları”, *ağalarıgar* “babalarımıza” (Ubryatova vd., 1982: 145).

Ek Pilippov ve Vinokurov tarafından yazılan eserde de {+Ar}, {+GAR} şeklinde ele alınmış, 1. ve 2. teklik şahıs iyelikli isimler üzerine gelen yönelme şeklinin {+Ar} olduğunu, benzeşmeye uğrayanın iyelik eki olduğunu belirtmişlerdir. İyelikli kelimelerde çekim sırasında meydana gelen benzeşmeleri bir tablo hâlinde listeleyerek, 1. şahsa ait iyelik eki bulunan kelimelerde bulunan /-m/ sesinin ekleşme sırasında /-p/ ya da /-b/ sesine, 2. şahsa ait iyelik ekli kelimelerde bulunan /-ŋ/ sesinin ekleşme sırasında /-ğ/, /-g/, /-x/, /-k/ sesine dönüştüğünü açıklarlar. 3. teklik şahsa ait iyelik eki bulunan kelimelerin sonundaki /-a/ sesinin çekim sırasında /-ı/ olarak daralması da 3. teklik şahıs için tabloda belirtilmiştir. Bu örnekler arasında

yönelme hâlinin 1. ve 2. şahsa ait iyelikli kelimelerdeki çekimi için *attar-ım-ar* > *attarbar* “atlarım”, *üle-η-er* > *üleger* “işine” örnekleri verilmiştir (Filippov ve Vinokurov, 1996: 75-77).

{+Ar} ve {+GAR} kullanılarak yapılan çekimler, Saha Türkçesinde iyelik eki almış kelimelerin yönelme hâli çekiminde kullanılmaktadır. Vinokurova, yazdığı gramerinde bu kullanım için; *min tuspar* “benim yanıma”, *en tuskar* “senin yanına”, *kini tuhugar* “onun yanına”, *bihigi tusputugar* “bizim yanımıza”, *ehigi tuskutugar* “sizin yanımıza” *kiniler tustarigar* “onların yanına” şeklinde çekim örneği vermiştir (Vinokurova, 2005: 171).

Dolganca için de durumun aynı şekilde olduğunu belirten Li, iyelikli çekim için şu tabloya yer verir:

1. teklik kişi için +BAr,
2. teklik kişi için {+GAR},
3. teklik kişi için {+(t)IGAr},
1. çokluk kişi için {+BItIgAr}
2. çokluk kişi için {+GItIgAr},
3. çokluk kişi için {+LArIGAr} şeklini alır (Li, 2011: 62).

Li, Dolgancada bu kullanımla ilgili farklı şahıslarda şu örnekleri verir:

Min beyem caktarbar huruk huruybutum.

“Eşime mektup yazdım.” (Li, 2011: 63).

En cieger bar.

“Sen eve git.”

Kaya ürdütüger bōrōlōr baallar.

“Dağın yükseğinde kurtlar var.”

Bu masiina bihigi deriebinebitiger barar.

“Bu araba bizim köyümüze gidecek.”

Ani cietigitiger barıŋ.

“Şimdi evinize gidin.”

Oğolor cieleriger kniganı aağallar.

“Çocuklar evlerinde kitaplarını okurlar.” (Li, 2011: 64).

Bu yapıya şeklen benzer olarak, Orhon Türkçesinde yer belirteci türeten {+gArU} yönelme durumu eki, Saha Türkçesinde {+gAr} şeklinde yer belirteci türetir. OrhT. *ilgerü* “1. ileri, ileride, 2. doğuda, doğuya doğru”: Yak. krş. *inniger* “karşısında” Yakutça ve Dolgancada {+gAr} ekiyle türetilmiş birkaç yer belirteci daha bulmak mümkündür: *annigar* “altında”, *attigar* “civarında”, *tuhugar* “karşısında”, *tahugar* “yanında”, *ihiger* “içerde” (Yıldız, 2007: 92). Eski Türkçe {+gArU} yön gösterme eki Sarı Uygurcada da yön gösterme işlevini kaybetmiş, {+kAr} şeklini alarak yer-yön zarfı ve zaman zarfı oluşturan bir yapım eki hâlini almıştır; *işker* “içeri”, *taskar* “dışarı”, *sonkar* “sonra”, *taŋkar* “sabah, tan vakti” (Ayazlı, 2016: 26). Orhon Türkçesinde görülen {+gArU} eki hakkında Ubryatova, çeşitli fonetik ayrıştırma ve fonetik dönüşümlerden geçmiş olduğunu, bazı Türk lehçelerinde korunan {+GAR} yönelme hâlinin bu yapıdan geldiğini söyler. Bu durumda Saha Türkçesinde yönelme hâlinin hem basit hem de iyelik çekimindeki şeklin Türkçe kökenli olduğunu belirtir (Ubryatova vd., 1982: 145). Gadjiyeva ve Serebrennikov da karşılaştırmalı gramerlerinde Saha Türkçesindeki iyelik eki almış kelimelerle kullanılan çekimi {+Ar} ve {+GAR} şeklinde tanımlayarak, bu durumu Eski Türkçe {+gAr} ekinin belirtisi olduğunu söylerler (Gadjiyeva ve Serebrennikov, 2011: 81).

Saha Türkçesinde {+Ar} eki, 1. ve 2. teklik kişi iyelik eki almış kelimelerin yönelme hâlindeki çekiminde ortaya çıkmaktadır. Bu yönelme eki öncesinde, 1. teklik için iyelik ekinin son sesinin benzeşmesi sonucu /m/, /b/, /p/; 2. teklik kişilerde yine iyelik ekinin son sesinin benzeşmesi sonucu /ğ/, /g/, /k/ ve /x/ sesi bulunur.

Töröppüt ağabar kepsebetegim (Danilov, 1988: 45).

“Ecdadım olan babama söylemedim.”

Allaraa eterbes baayarbar kıayan tiybet buollum, üöhe eterbes baayarbar tiyebin, -diir (Danilov, 1988: 14).

“(Şişmalıktan) Aşağıdaki çizme alt bağcıklarına uğraşsam da ulaşamaz oldum, üstteki çizme bağcıklarına ise ulaşıyorum – diye cevap verir Lıbirda.”

- *Ağabar kuobax ete kehiibin ağallım* (Ergis, 1967: 129).

“- Babama hediye olarak tavşan eti getirdim.”

Attıbar baar badaraan xaratın baaysardı büölüügün (İvanova, 2013: 37).

“Altımızda olan çamurun karasını kaplayıp kapatırsın.”

{+GAR} eki, yönelme hâlinin 1. ve 2. teklik kişi iyelik eki almış kelimelerin dışında kalan, diğer iyelik ekli çekimlerinde kullanılır.

- *Coğus oğus kulgaağar kiirbit uonna Moğuska kelen ebbit*: (Danilov, 1988: 5)

“Coğus öküzün kulağına girmiş ve Moğus’a gelip demiş ki:”

Balağamıtıgar taxsıa! –diete Ontuoluk (Ergis, 1967: 195).

“Çadırımıza çıkalım!, dedi Ontuoluk.”

Kunnanarıgar ot tieyen suolnan xaamsan istiler (Ubryatova vd., 1982: 144).

“Saman arabalarına otu yükleyip yol boyunca yürüyüp geçtiler”

Xata ehigi bihigi tusputunan beyeğit doydugut conugar kepseeriñ (Danilov, 1988: 51).

“Ama siz bizi kendi memleketinizin insanlarınıza anlatın.”

Kıratık sınıalan baran emie ayannarıgar turbuttar (Danilov, 1988: 46).

“Az dinlendikten sonra yine seferlerine çıkmışlar.”

Kergenniler malların barbitın orobuoha möhööççükke simmitter, möhööççükterin salaaskalarıgar uurbuttar uonna Xolboroñ onuuga barbittar (Danilov, 1988: 39).

“Eşler mallarının hepsini hasır çuvala doldurmuşlar, çuvaları kızaklarına yüklemişler ve Xolboroñ kırına varmışlar.”

Arbanda küöl kıtutıgar Buor balıksıt dien oğonñor olorbut (Danilov, 1988: 13).

“Arbag’da gölün kenarında balıkçı Buor adlı (bir) ihtiyar yaşarmış.”

Körbüte, mas çıpçaalıgar tahıttan kördöxö tuox da tuspata suox ikki oton üüenen turar ebit (Danilov, 1988: 35).

“Bakmış ki, ağacın dalında dışarıdan bakınca hiçbir fark olmayan iki yemiş yetişmişti.”

Bu ek Saha Türkçesinde pek çok kelimedede kalıplaşmış şekliyle bulunur: *ebiitiger* “ayrıca, ek olarak”, *xomoltotugar* “maalesef, üzüntüyle”, *kuhâlgatıgar* “ne yazık ki, maalesef”, *üksüger* “çoğunlukla, esas olarak”, *künühüger* “gündüz”, *abatıgar* “rahatsız etmek için”, *coğoyonugar* “rastgele”, *kemiger* “zamanında”, *ardıgar* “bazen”, *duomugar* “resmen” (Ubryatova vd., 1982: 145, 363).

4. *dieki~diegi* “-e doğru”, *dieri* “-e kadar”, *dılı* “-e kadar”, *tiye* “-e kadar”

Bu edatlar eylemin sınırını, derecesini ve gücünü ifade etmek için kullanılır. Saha Türkçesinin gramer ve sözlüklerinde bu edatların yönelme hâli ile birlikte kullanımına dikkat çekilmiştir. *Oskuolağa dılı* “okula doğru”, *kieheñje dılı* “akşama doğru”, *küölge dieri* “göle doğru”, *uon çaaska dieri* “saat ona kadar”, *Moskvağa tiye* “Moskova’ya doğru” kullanımlarına görüleceği üzere edatlar yönelme eki ile birlikte kullanılmaktadırlar (Ubryatova vd., 1982: 428-429). *Dieki~diegi* edatı yönelme hâli ile birlikte kullanılır. Kullanıldığı cümleye “-e doğru,

yönünde” anlamı katar. Pakendorf, Ubryatova’nın bu edatın ekleşme sürecinde olan bir klitik olarak değerlendirdiğini aktarır. Dolgancada edatın *dek~det* şeklinde kullanıldığını belirterek *bu oğō giniler dek körböt* “bu çocuk onlara doğru bakmıyor”, *haa tıahın det baran ispit* “silah sesinin geldiği yöne doğru gitti” örneklerini verir. Stachowski’nin edatın gramatikal olarak henüz ek olmadığını, isim olarak işlem gördüğünü ve uyuma girmediğini belirttiğini söyler. Bu edatın Saha Türkçesindeki kullanımının Dolgancadan farklı olmadığını belirten Pakendorf, *kini saa tıahabıt sirin dieki barda* “o, silah sesinin geldiği yöne doğru gitti” ve *bu oğō kiniler dieki körböt* “bu çocuk onlara doğru bakmıyor” örnek cümlelerini verir (Pakendorf, 2007: 125).

Edat, Pekarskiy tarafından hazırlanan sözlükte *dieki* ve *diekki* şeklinde verilmiştir. Edat madde başında verilirken “karş. Eski Türkçe ‘*tegi*’ kadar” notu ile birlikte verilmiştir. Anlam olarak “cihet, yer, taraf; o tarafa, bu tarafa doğru, bu istikamete doğru, oraya, arkasına, boyunca” şeklinde açıklanmıştır. Edatın kullanımına örnek olarak *min diekim* “benim tarafım”, *kini diekite* “onun tarafı”, *oğō caxtar diekilere* “kadın ve çocuk grubuna dâhil olanların hepsi”, *uņa dieki* “sağ taraf (güney tarafı)”, *haņas dieki* “sol (kuzey) tarafı, evin haremlik kısmı”, *uņa (haņas) diekitiger* “sağ (sol) tarafında”, *uņa (haņas) diekitten* “sağ (sol) tarafından”, *küniün annın diekitten* “güneşli tarafından”, *kün diekinen* “güneşe karşı”, *bu dieki* “bu tarafa”, *xaya dieki* “hangi tarafa” yapıları verilmiştir. Ayrıca edatın kullanımı *cietin dieki barda* “o evine gitti”, *iñiñ dieki bar* “ileriye git”, *atın sir dieki köröbün* “başka tarafa bakıyorum”, *min dieki buol* “benim tarafımda ol”, *ettim kim da dieki buolumna* “ben tarafsız bir şekilde söyledim” cümleleriyle örneklenmiştir (Pekarskiy, 1945: 259). Bu edatın kullanımına ve anlam olarak karşılığına bakıldığında yön anlamı göze çarpmaktadır.

... *saatınan tıa dieki ıppıta, tıa buldun araaha ölbüt...* (Danilov, 1988: 47).

“Silah ile orman tarafına doğru ateş etmiş, dağdaki av hayvanlarının kimileri ölmüş...”

- *Mantan soğuruu dieki barda ina a ayı, arğaa dieki barda ina eheni, ilin dieki barda ina börönü, otu dieki barda ina Uraa-Lañkını körsüöñ* (Danilov, 1988: 27).

“Buradan güneye doğru gidersen arslan ile, batıya doğru gidersen ayı ile, doğruya doğru gidersen kurt ile, şimale doğru gidersen Uraa-Lañkı ile karşılaşacaksın.”

- ...*süre terinen innilerin dieki culuruyan ispitte* (Danilov, 1988: 17).

“... yüzükoyun düşeni önlerine doğru destekleyip yola devam etmişler.”

Aray Moyoodo bulçut, süürbe sıl buolan baran, kün taxsar sirin diekitten tönnön kelbit (Ergis, 1967: 177).

“Sonra avcı Moyoodo, yirmi yıl geçtikten sonra, güneşin doğduğu taraftan dönüp gelmiş.”

Saha Türkçesinde *dieki* edatına yakın kullanımı olan bir başka edat da *dieri* “kadar” edatıdır. *Dieri* “kadar” edatı da *dieki* edatı gibi, yönelme hâli eki ile birlikte kullanılır. Anlam olarak, edat Pekarskiy tarafından hazırlanan sözlükte “dek, o vakte dek, kadar” şeklinde verilmiştir. Sözlükte edatın yanında “krş. uyg. ‘*tegrü*’” notu verilmiş, sözcüğün Eski Türkçe “*tegrü*” sözcüğü ile bağlantısına işaret edilmiştir (Pekarskiy, 1945: 260). Serebrennikov ve Gadjiyeva bu edatın Eski Türkçe *tegrü* “dek” edatının Saha Türkçesindeki karşılığı olarak verir (Serebrennikov ve Gadjiyeva, 2011:209). Pekarskiy, bu edatın kullanımına örnek olarak aynı sözlükte *amaxa dieri* “bu ana kadar, bugüne kadar, bugüne dek” *üyeğe dieri* “asra kadar, asırlarca, ebediyen”, *uhun üyeğe dieritin tüpteex uugutun taban utuyumañ!* “uzun hayatınızın sonuna kadar siz rahat uyumayınız!”, *itiriexxe dieri* “sarhoş oluncaya kadar”, *bies tıhunçağa dieri* “beş bine kadar” örnekleri verilmiştir. Bu edatla ilgili olarak *dili* ve *dılı* sözcükleri de işaret edilmiştir (Pekarskiy, 1945: 260). Bu edatın, cümlede yönelme hâli ekiyle birlikte kullanıldığı görülmektedir.

- *Moğus diergelgeni tutaarı sırsıbtı da, baçaañña dieri tuta ilik ühü* (Danilov, 1988: 6).

“Obur serabı tutmak için koşmuş ama bu zamana kadar hâla tutamamış, derler.”

Sarsıardattan kieheññe dieri üleliir (Danilov, 1988: 11).

“Sabahtan akşama kadar çalışır.”

Otutugar dieri kimiexe da erge taxsıbatax, teñneeğın bulbatax (Danilov, 1988: 21).

“Otuzuna kadar hiçbir erkeğin karşısına çıkmamış, dengini bulamamış.”

Öbügelerbit üöskeebit kırıstarın olus da xarıstullar ebit. Xarıstaamınalar – ol ihin con biihe baççağa dieri tunnaax kellexpit dii (Danilov, 1995: 13).

“Büyük babalarımız ürettikleri yeşilleri çok iyi koruyorlarmış. Koruyorlarmış, onun için bize bu kadar canlı gelmiş, dedim.”

Dolganca için de bu edatın durumu Saha Türkçesine benzerdir. Bu edatın yönelme hâli ile birlikte kullanımına dikkat çeken Li, edat için Dolganca şu örnekleri verir:

Küölten oyuurga dieri üs çaas.

“Gölden ormana kadar üç saat (sürer).”

Harsierdattan kieheññe dieri kaar tüste.

“Sabahtan akşama kadar kar yağdı.”

Harsıñña dieri.

“Yarına kadar” (Hoşça kal, yarın görüşmek üzere) (Li, 2011: 65).

Dılı~dili edatı *dieri* edatı ile ilgili olarak sözlüklerde işaret edilmiştir. *Dili* ve *dılı* da ayrı ayrı madde başı olarak alınmış ve aynı şekilde “-e kadar” olarak anlamlandırılmıştır. Bu edatın *dili* şeklinde kullanımına örnek olarak *süğe tühüöğör dili dülüñ sıñayar* “balta ininceye kadar kütük rahat eder”, *amtaxa dili* “buraya kadar” kullanımları verilmiştir (Pekarskiy, 1945: 260). *Dılı* madde başı birinci anlam olarak “kadar” olarak anlamlandırılmış ve yönelme hâli ile birlikte kullanıldığı belirtilmiştir. İkinci anlam olarak ise “Türkçe *teg+li*, Buryatça *deli*” notu ile kaydedilmiş ve “gibi” olarak anlamlandırılmıştır (Pekarskiy, 1945: 257). Sleptsov tarafından hazırlanan sözlükte de *dılı* edatı ilk madde başı açıklamasında *dieri* edatına gönderme yapılarak yer almaktadır. İkinci madde başı olarak bulunan *dılı* için “gibi” anlamlandırması yapılmıştır (Sleptsov, 1972: 120). Saha Türkçesinin açıklamalı sözlüğüne *dılı*, birinci anlam olarak “gibi”, ikinci anlam olarak “*dieri*” olarak kaydedilmiştir. Örnek olarak *oyuurga dılı bar* “ormana doğru git” gibi cümleler kaydedilmiştir (STT, III: 213).

Tiiye, “kadar, -e kadar” olarak anlamlandırılmaktadır. Bu edat da yönelme eki ile birlikte kullanılmaktadır. *Moskvağa tiiye* “Moskova’ya kadar”, *süüske tiiye* “yüze kadar”, *biir xarıçtıgar tiiye* “tek bir kuruşa kadar”, *sirge tiiye* “yere kadar”, *direktorge tiiye* “müdüre kadar” örnekleri sözlüklerde bu kullanıma örnek olarak yer almaktadır (Sleptsov, 1972: 383).

5. Değerlendirme ve Sonuç

Saha Türkçesi yönelme hâli açısından değerlendirildiğinde birtakım özellikler göze çarpmaktadır. Genel olarak bakıldığında yönelme hâlinin tarihî ve günümüz lehçelerindeki şekli ile Saha Türkçesindeki şekil örtüşmektedir. Türkçede hâl eklerinin birbiri yerine kullanımı zaman zaman karşılaşılan bir hadise olarak karşımıza çıkmaktadır. Saha Türkçesi bu noktada aynı eki, hem yönelme hem de bulunma eki olarak sistemli olarak kullanmasıyla farklılaşmaktadır. Saha Türkçesinde bulunma hâli eki, fonksiyonunu kaybetmiştir ve bu ekin görevi yönelme hâli eki ile karşılanmaktadır. Bulunma hâli eki olan {+DA}, parça hâlinin (partitif) fonksiyonunu üstlenmiş, onun orijinal fonksiyonunu ise yönelme hâli yüklenmiştir. Cümlede bulunma anlamı, yönelme hâli eki ile karşılanmaktadır. Bu ekin cümlede üstlendiği anlam, cümlenin genelinden anlaşılmaktadır.

Saha Türkçesi için yönelme hâli eki genel olarak {+KA} olarak bulunmakta ve bulunma hâlini de karşılamaktadır. Bu ek ses benzeşmeleri sonucu farklı şekillerde karşımıza çıkar. Ek bunun dışında zamir çekiminde farklılaşmakta ve {+ieke}, {+iexe} şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Saha Türkçesinde yönelme hâli, iyelik eki almış kelimelerde {+GAR~+Ar} şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Birinci ve ikinci kişi iyelik eklerini almış kelimelerde ek {+Ar} şeklinde karşımıza çıkarken, geriye kalan şahısların iyelik ekini almış olan kelimelerde {+GAR} şekli ile kullanılmaktadır. Bu ek de {+KA} ekinde olduğu gibi, kalıplaşmış olarak kelimelerin bünyesinde bulunmaktadır.

Saha Türkçesinde eylemin sınırmı, derecesini ve gücünü ifade etmek için kullanılan *dieki~diegi, dieri, dılı ve tiye* edatlarının yönelme hâli ekini kullanarak cümlede bulunduğu görülmektedir. Saha Türkçesinin gramer ve sözlüklerinde bu edatların yönelme hâli ile birlikte kullanımına dikkat çekilmiştir.

Yönelme hâlinin Saha Türkçesinde zaman, yer ve yön olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır. Cümlede nereye, nerede, ne zaman, ne kadar süreyle sorularına cevap verir. Bunun dışında ek kalıplaşmış olarak bazı zarfların, zarf-fiil yapılarının içerisinde yönelme anlamını kaybetmiş olarak bulunmaktadır.

Kaynakça

- Argunşah, M. (2013). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2016). Sarı Uygurcada Ad Durum Ekleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 44. S. 25-31.
- Buran, A. (1996). *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Danilov, İ. (1988). *Sırdık Taas*. Yakutskay: Kinige İzd-vota.
- Danilov, S. (1995). *Sanaam Tuymuulara*. Cokuuskay: Biçik Natsiyonalnay Kinige Kihata.
- Eckmann, J. (1979). Harezmi Türkçesi. *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara. s. 183-223.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergis, G. U. (1967). *Yakutskie Skazki - II*. Yakutsk.
- Ersoy, F. (2008). *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.
- Ersoy, F. (2021). *Moğol Dili Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Filippov A. G. G, Vinokurov, İ. P. (1996). *Saxa Tila – Tıl Baaya, Sana Dorğoono, Tıl Tuula*. Cokuuskay: “Biçik” Natsiyonalnay Kinige Kihata.
- Gülsevin, G. (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İlgin, A. (2015). *Tarihi Karşılaştırmalı Tofa (Karagas) Türkçesi –Biçim Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İvanova, M. <http://www.kyym.ru/index.php/aiumnu/julga/10436-2013-10-30-07-37-47> (E.T.04.04.2016)
- Karahan, L. (2009). Türkçede Şahıs ve İşaret Zamirlerinin Yönelme Hâlindeki Genişlemeler. Ahmet Yesevi Üniversitesi III. Uluslararası Türkoloji Kongresi, 18-20 Mayıs. Türkistan, s. 124-130.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kartalhoğlu, Y. (2010). *Çağdaş Moğolcanın Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: TKAE Yayınları.
- Kirişçioğlu, M. F. (1999). *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kruger, J. R. (1962). *Yakut Manual*. Bloomington: Indiana University Publications.
- Li, Y. S. (2011). *A Study of Dolgan*. Seul: Seul National Press.

- Pakendorf, B. (2007). *Contact In The Prehistory Of The Sakha (Yakuts): Linguistic And Genetic Perspectives*. Utrecht: LOT.
- Pekarskiy, E. K. (1945). *Yakut Dili Sözlüğü I (A-M)*. İstanbul: Ebuzyiya Matbaası.
- Poppe, N. (1992). *Moğol Yazı Dilinin Grameri*. (Çev. G. Karaağaç) İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Saha Tulin Biharılaax Ulaxan Tilcita III Tuom* (2006). Novosibirsk: Nauka.
- Serebrennikov, B.A.; Gadjiyeva, N.Z. (2011). (Çev. Tefik Hacıyev, Mustafa Öner). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Serebrennikov, B. A. (1979). "O Trudnix Problemax Isteričeskoy Grammatiki Turkskix Yazıkov". *Sovetskaya Turkologiya* 3. Baku: Akademiya Nauk.
- Sleptsov, P. A. (1972). *Yakutsko-Ruskiy Slovar*. Moskva: İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya".
- Şahin, E. (2003). Tarihi ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Hâl Ekleri ve İşlevleri. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Tekin, T. (2004). On The Old Turkic Dative-Locative Suffix {+A}. *Makaleler II, Tarihi Türk Yazı Dilleri*. (Yayına hazırlayanlar: Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Ankara: Öncü Kitap, 512-519.
- Ubryatova, E. İ. (1960). Yakutskiy Yazık v Yego Otnoşenii k Drugim Tyurskim Yazıkam, a Takje k Yazıkam Mongolskiymi Tunguso-Maçjurskim. *M.: İzd-vo Vost. Lit.* s. 6-13.
- Ubryatova, E. İ.; Korkina, E.İ.; Haritanov, L. N.; Petrov, N. E. (1982). *Grammatika Sovremennogo Yakutskogo Literaturnogo Yazıka*. Moskva: İzdatelstvo Nauka.
- Vinokurova, N. (2005). *Lexical Categories and Argument Structure, A study with reference to Sakha*. Utrecht: LOT.
- Yıldız, H. (2007). *Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Sözcük Varlığı ve Sözcük Yapımı Bakımından Karşılaştırılması*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 - Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.